

Sunuş

Dezavantajlılık geleneksel, kültürel, ekonomik, sosyal, politik vb. birçok farklı açıdan meydana gelen, bünyesinde dışlanma ve ayrışma süreçlerini de barındıran bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda içinde yaşadıkları grup ya da toplumların sahip olduğu ekonomik, kültürel, sosyal ya da siyasal olanaklara erişemeyen ya da erişimleri engellenen kesimlere dezavantajlı grup denilebilir. Toplumsal yaşantılarda hangi kesimlerin dezavantajlı grup olarak adlandırılacağı toplumdan topluma farklılıklar gösterebilmektedir. Ancak genel olarak güç ve olanaklara sahip grupların dışında kalan/bırakılan kesimler dezavantajlı konumuna gelmektedirler. Bireylerin ihtiyaçlarının sağlanmaması ya da bir şekilde karşılanamaması dezavantajlılığın oluşmasına yol açmaktadır. Kendi kendine yetememek olarak da tanımlanan bu durumun oluşmasında, kaynakların yokluğu ya da ulaşılmazlığı, kamu politikaları ve kurumsal uygulamalar etkili olmaktadır. Sosyal politikaların ya da kamu politikalarının ilk yöneldiği grup olarak Sanayi Devrimi sonrasında ağır çalışma koşullarına sahip yoksul işçi kesimler gösterilmektedir. Bu bağlamda iş ve çalışma koşullarının düzenlenmesine yönelik uygulamalar hayata geçirilmiştir. Süreç içinde tüm yoksulları içerecek biçimde genişleyen sosyal politikalar-kamu politikaları; toplumsal yapı ve ilişkiler değiştikçe ve bu çerçevede dezavantajlı konumları daha da belirginleşen kesimlerin (kadın, engelli, yaşlı, çocuk, eşcinsel vb.) hak arayışları ekseninde geliştirilmeye başlanmıştır.

Dezavantajlı grupta yer alan bazı bireyler, toplumun ulaşabildiği ve kullanabildiği araçlara ulaşamamaktadır. Bu araçlar istihdam, bilgiye erişme, sağlık, eğitim, sermaye, öz saygı, topluluk desteği bilgi, özerklik ve teşviktir. Genel olarak kadınlar, çocuklar, sosyoekonomik ve kültürel açıdan mahrum bölgelerde yaşayanlar, engelliler, azınlıklar vb. dezavantajlı olarak kabul edilmektedir. Yoksulluk ise dezavantajlı kişilerin statüsünün bozulmasına neden olan ana faktördür. Dezavantajlı grupların tanımı ve belirlenmesi konusundaki tartışmalar genellikle dışlanma kavramı ekseninde yürütülmektedir. Sosyal dışlanma; işsizlik, yoksulluk, düşük gelir, sağlıksız barınma, yüksek suç oranı, sağlık problemler ve aile problemleri yaşayan birey ya da bölgelerin maruz kaldığı durum olarak tanımlanmaktadır. Bu

açından yapılan tartışmalara getirilen en önemli eleştiri ise bir grubun dışlanan bir grup olabilmesi için, sahip olduğu dezavantaj nedeniyle toplumdan, sosyal yapıdan ya da kurumlardan karşı bir tavır görmesi gerektiği belirtilmekte ve dezavantajlı grup içerisinde yer alan yaşlılar, kadınlar, çocuklar, terör mağdurları, özürlüler, eski hükümlüler gibi grupların hepsinin dışlanmış gruplar arasında yer alamayacağı belirtilmektedir.

Tarihsel süreçte tüm devletler bünyelerindeki insanların yaşam koşullarını asgari düzeyde iyileştirmek ya da daha iyi koşullar oluşturabilmek çabasına girişmişlerdir. Bu çabalar modern ulus devletle özellikle de 1930’lu yıllar ve sonrasında sosyal devlet anlayışının gelişimine paralel olarak sosyal politika şeklinde ifade edilmeye başlanmıştır. Devletler bireylerin toplumsal yaşantı içinde eşit ya da benzer düzeylerde hayat sürebilmeleri ve insanca yaşama olanaklarına sahip olabilmeleri için politikalar geliştirmişlerdir ve halen de geliştirmektedirler.

Toplumsal eşitsizlikler, ayrışma ve dışlanmalar hemen her toplumda görülmekte ve bu dinamikleri ortaya çıkaran nedenler farklılıklar gösterebilmektedir. Döneme ve toplumun özelliklerine bağlı olarak ekonomik, sosyal, kültürel, etnik, inanç ya da cinsiyete bağlı özellikler çerçevesinde kimi gruplar tüm topluma göre dezavantajlı hale gelebilmektedir.

Genel olarak dezavantajlı grupları ve onlara yönelik sosyal politika uygulamalarını tartışan bu kitabın bölümünde Mustafa Koçancı, “*Dezavantajlılık, Dezavantajlı Gruplar ve Gri Bölge*” başlıklı bölümde dezavantajlılık kavramının içeriğini ortaya koymakta ve dezavantajlılığı ortaya çıkaran nedenleri tartışmaktadır. “*Türkiye’de Kadınlara Yönelik Kamu Politikalarında Fırsat Eşitliğinden Muhafazakâr Cinsiyet Adaletine*” başlığı altında Songül Sallan Gül; Türkiye’de kadın olgusunun politik olarak gündeme gelmesi ve kadınlara yönelik kamu politikalarının gelişim ve dönüşümünü; Osmanlı’nın son yıllarında başlayan ve 1980’lere kadar devam eden yıllar, 1980-2001 arası yıllar ve 2002 yılı sonrası süreç şeklinde üç tarihsel dönemde analiz etmektedir.

Kitabın üçüncü bölümünde Mete Kaan Namal; günümüzde tüm dünyada gözle görülür bir biçimde artan çocuk işçiliğini ve çalışan çocuklar olgularını; “*Dezavantajlı Konumunda Olan Çalışan Çocuklar Sorununa Yönelik Aktif Sosyal Politikalar*” başlığı altında ele almaktadır. Dördüncü bölümde Nevin Uslu “*Çocuğa Yönelik Şiddet ve INSPIRE Stratejileri*” başlıklı çalışmasında çocuklara uygulanan şiddet türlerini ve Dünya Sağlık Örgütü’nün bu soruna yönelik çözüm önerilerini tartışmaktadır.

Çiğdem Manap Kırmızıgül ve Özlem Kahya Nizam’ın ortaklaşa kaleme aldıkları “*Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Çifte Dezavantajlılığı: Emek Piyasasında Mülteci Çocuk Olmak*” başlıklı çalışma kitabın beşinci bölümünü oluşturmaktadır. Yazarlar; çalışma yaşamında karşılaşılan eşitsiz ilişkileri,

çocukluk ve mültecilik ekseninde ve Suriyeli mülteci çocukların Türkiye istihdam piyasasındaki dezavantajlı durumları bağlamında tartışmaktadır. Altıncı bölüm “Nöbetleşe Dışlanma: Suriyeli Mülteciler Üzerine Bir Tartışma” başlığını taşımaktadır ve Mim Sertaç Tümtaş tarafından kaleme alınmıştır. Yazar çalışmasında ülkemize yakın dönemde gelmiş olan Suriyeli mültecilerin yaşam koşullarına odaklanmakta ve saha çalışmalarından elde ettiği bulguları dışlanma süreçleri ve yoksulluk ekseninde paylaşmaktadır.

Kitabın yedinci bölümü Yunus Köleoğlu tarafından yazılmıştır ve “Dezavantajlı Konumunda Olan Eğitimli Genç İşsizlere Yönelik Aktif İstihdam Politikaları” başlığını taşımaktadır. Köleoğlu bu bölümde; yükseköğretim kurumlarından mezun olan gençlerin yoğun olarak yaşadıkları işsizlik sorununun çözümüne yönelik geliştirilebilecek istihdam politikalarını değerlendirmektedir. Şerife Durmaz kitabın sekizinci bölümünde “Dezavantajlı Grupların İşgücü Piyasasında İstihdamı ve Tutunması İçin İstihdam Politikaları ve Uygulayıcısı Olarak İŞKUR” başlığı altında genel olarak işgücü piyasası politikalarını ve Türkiye özelinde işgücü piyasası politika uygulayıcılarının başında gelen İŞKUR’un yaklaşım ve uygulamalarını tartışmaktadır.

Dokuzuncu bölüm Fikret Adaman, Burçay Erus ve Z. Hande Sart tarafından kaleme alınmıştır. “Ev-Merkezli Bakım Üzerinden Engellilik Politikası: Eleştirel Bir Değerlendirme” başlığını taşıyan çalışmada yazarlar; öncelikle dünya genelinde engellilik olgusunu ve bu olguya yönelik yaklaşımları ele almaktadırlar. Ardından Avrupa Birliği Engelliler Komisyonu’nun oluşturmuş olduğu aksiyon planının ana haritası değerlendirilmekte ve Türkiye özelinde durum genel olarak irdelenmektedir. Türkiye’de son yıllarda öne çıkan aile-temelli destek yaklaşımı ele alınmakta ve eleştirel bir gözle tartışılmaktadır.

“Engelli Olmanın Dezavantajlılığı ve Damgalanma Deneyimleri” başlıklı onuncu bölümde Feriha Duygu Samav Cantürk; öncelikle tarihsel süreçte engelli bireylerin nasıl damgalandıkları konusunda değinmektedir. Bu damgalanma süreçleri sosyolojik bağlamda analiz edilmekte ve damgalanma olgusu engelliliğe bakış modelleri ekseninde tartışılmaktadır. Çalışmanın son kısmında yazarın saha araştırmasından elde ettiği bulgular engelli bireylerin kendi deneyimlerinde dışlanma süreç ve dinamikleri çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Kitabın on birinci bölümü Cem Ergun ve Hüseyin Gül tarafından kaleme alınmıştır ve “Kamu Politikası Perspektifinden Kentsel Dönüşüm Süreçlerinin Bir Çözümlemesi” başlığını taşımaktadır. Yazarlar kentsel dönüşüm projelerinin yansımalarını tartıştıkları çalışmada öncelikle kamu politikasını ve sürecini kuramsal ve kavramsal olarak ortaya koymakta ve kamu

politikalarının gelişimi sürecinde etkin rol oynayan sosyal devlet anlayışını ele almaktadırlar. Sosyal devlet anlayışının terk edilmeye başladığı 1980’li yıllarla birlikte kent olgusu ve algısındaki değişim değerlendirilerek, yaygın bir kamu politikası olarak kentsel dönüşüm projelerinin bu süreçteki etkisiyle kentsel dönüşüm projelerinin toplumsal yansımalarına ilişkin bir çözümleme yapma çabasına girişmektedirler.

“Güvenlikleştirme Kavramı Çerçevesinde Romanlara Yönelik Mekansal Gözetim ve Düzenleme Politikaları” başlığını taşıyan on ikinci bölümde Pınar Çağlayan; iki ana bölüm ortaya koymaktadır. Çalışmasının ilk bölümünde güvenlikleştirme ve güvensizlikleştirme kavramları ele alınarak, Romanların nasıl güvenlikleştirme alanının birer nesnesi haline geldiği değerlendirilmektedir. İkinci bölümde ise; güvenlikleştirme anlayışı çerçevesinde Romanlara yönelik yürütülen politikaların sonucu olarak Roman gruplarının mekânsal düzenleme ve gözetiminin nasıl sağlandığına ilişkin bir tartışma yapılmaktadır.

Çağlar Özbek’in kaleme aldığı on üçüncü bölüm kitapta “Türkiye’de LG-BT’lere Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları ve İhtiyaçlar” altında yer almaktadır. Yazar sosyal bilimler alanında dezavantajlı kimliklerin/grupların çalışılmaya başlanması konusunda gerek dünyada gerekse de ülkemizde oldukça geç kalındığı eleştirisini yapmaktadır. Özbek genel olarak çalışmasında dünyada ve Türkiye’de bir cinsel yönelim olarak LGBT kimliklerin toplumsal zeminde karşılaştıkları ayrımcılıkları, dezavantajlı konumlarını ve konuya ilişkin mevcut yasal düzenlemeleri incelemektedir.

Yasemin Apalı tarafından yazılan on dördüncü bölüm “İnanç Bağlamında Dezavantajlı Gruplar” başlığını taşımaktadır. Apalı çalışmasında; inanç bağlamında toplumun genelinin bağlı bulunduğu inanç sisteminden daha farklı bir inanç sistemine bağlı bulunmasından dolayı, temel sosyo-kültürel kaynaklardan mahrum olan, dışlanmaya maruz kalan, ayrımcılığa tabi tutulan, hatta bazen şiddete maruz kalan dezavantajlı grupları ele almaktadır. Yazar; ülkemizde yıllarca inançları, yaşam tarzları ve bazı dini uygulamaları sebebiyle inanç eksenli dezavantajlı gruplar kategorisinde değerlendirilen Alevi kesim ekseninde tartışmasını şekillendirmiştir.

Kitabın son bölümü olan on beşinci bölüm Ayşe DERİCİOĞULLARI ERGUN tarafından kaleme alınmıştır ve “Demografik Dönüşüm Sürecinde Dönüşen İşgücü” başlığını taşımaktadır. Yazar çalışmasında Türkiye’de yaşanan demografik dönüşümü ele almakta bu dönüşümün işgücünde meydana gelen değişimleri nasıl şekillendirdiğini tartışmaktadır.

Elinizdeki kitabın temel tartışma alanını dezavantajlı gruplar oluşturmaktadır. Özellikle Türkiye örneğindeki uygulamalar, yasalar ve araştırmalar ışığında ele alınmakta; sosyal politika dinamikleri değişen bakış açıları ve kamu politikaları bağlamında tartışılmaktadır. Türkiye’nin farklı üniver-

Sunuş

site ve kurumlarından yazarların destekleriyle ortaya çıkarılan çalışmada kuşkusuz farklı birçok tartışmaya da yer verilebilirdi. Kitabın eksik kalan yanlarının diğer çalışmalara konu edinilmesi bu bağlamda bizim eksikliğimizi giderecektir. Kitabın yazar ve editörlerinin temel temennisi ise; bu kitabın dezavantajlılığı tartışan son kitap olması ve dezavantajlılığı oluşturan tüm dinamiklerin tamamen yok olmasıdır.

*Ayşe Dericioğulları Ergun
Mete Kaan Namal
Mustafa Koçancı*